

Morfológiai kölcsönzés és újrahasznosítás a romani nyelvben

Baló András Márton

MTA Nyelvtudományi Intézet
baloam@gmail.com

Lakatos Péter

MTA Nyelvtudományi Intézet
lakatospeter82@gmail.com

Kivonat: Az indoeurópai nyelvcsaládba tartozó, Európa szinte minden részén és a kivándorlás révén Amerikában is beszélt, írásbeliséggel érdemben egyelőre nem rendelkező romani nyelv dialektálisan igen sokféle, és története során gyakorta ki volt téve kontaktushatásoknak. Mindenütt kisebbségi nyelvként funkcionál, anyanyelvi beszélői ma már szinte kivétel nélkül két- vagy többnyelvűek, és használata körülményeinél fogva rendszeresen kölcsönöz lexikai és grammatikai elemeket a környező többségi nyelvekből. Éppen ezért a nyelvi kontaktus hatásainak, mechanizmusának vizsgálatára igen jó terepet nyújt. Jelen cikk áttekinti, hogy mi vezethet a világ nyelvei körében univerzálisan legkevésbé gyakran előforduló

morfológiai kölcsönzéshez, hogy ez hogyan jelenik meg a romaniban, hogy van-e létjogosultsága a romanival kapcsolatban hangsúlyozott öröklött-kölcsönzött kettősségnek, és hogy milyen további morfológiai folyamatok tudnak elindulni a kölcsönzést követően.

Kulcsszavak: romani, nyelvi kontaktus, morfológiai kölcsönzés, öröklött-kölcsönzött kettősség, morfológiai újrahasznosítás

Morphological borrowing and recycling in the Romani language

Abstract: The dialectally most diverse Indo-European language, Romani, which is spoken almost all over Europe and due to outward migration in America as well, has frequently been exposed to contact-induced influences. It is a minority language everywhere, its native speakers are almost exclusively bi- or multilingual, and, due to the circumstances in which it is used, it regularly borrows lexical and grammatical elements from the majority languages. This is why it provides a wealth of contact-related effects and mechanisms to be observed. This paper reviews what might lead to the universally rare case of morphological borrowing, how it appears in Romani,

whether it makes sense to talk about the highly emphasised inherited-borrowed dichotomy, and what other morphological processes can commence after borrowing.

Keywords: Romani, language contact, morphological borrowing, inherited-borrowed dichotomy, morphological recycling

1. Bevezetés

A romani főnevek és igék alakjának leírását és tárgyalását nagyban befolyásolta és befolyásolja mindmáig az öröklött és kölcsönzött szókincs és alaktan kettősségének hangsúlyozása (ld. pl. Boretzky 1989, Bubenik 1995, Bakker 1997, Matras 2002, Elšik és Matras 2006). Természetesen a két réteg megkülönböztetése távolról sem egyedi a világ nyelveinél; talán a japán a legismertebb példa azokra a nyelvekre, amelyek szembeötlő módon jelzik az ilyen fajta lexikális rétegződést (Irwin 2011).

A megállapítás szerint a romani főnevek és igék attól függően ragozódnak különböző alaktani mintázatok szerint, hogy az indoárjából örökölt szavakról van-e szó,

vagy a görögből és későbbi kontaktusnyelvekből kölcsönzött elemekről. Boretzky (1989) szerint „nagyon erős a tendencia, hogy az öröklött és a kölcsönzött szókincs külön maradjon, amit úgy ér el a nyelv, hogy különbözően ragozott, képzett stb. alakokat alkalmaz” (Boretzky 1989, 357) mind a főnevek, mind az igék esetében. Bakker (1997) és Elšík (2000) még ennél is egyértelműbben fogalmazzak:

„A romaniban létezik egy külön mód a kölcsönzött szavak beillesztésére. Ennek az a hatása, hogy a nyelv formai alapon különbözteti meg a kölcsönzött szavakat az öröklött szavaktól” (Bakker 1997, 1).

„Alapvetően a görög időszakot követő összes kölcsönzött főnév az új, kölcsönzött osztályba sorolódott a régi, öröklött osztályok helyett” (Elšík 2000, 17).

A dialektálisan igen sokféle, az indoeurópai nyelvcsaládba tartozó romani nyelv gyakran ki van téve kontaktushatásoknak, és használata körülményeinél fogva rendszeresen kölcsönöz lexikai (valamint grammatikai) elemeket a környező többségi nyelvekből. Különleges helyzetét erősíti, hogy írásbelisége igen rövid múltra tekint

vissza: a nyelv írott formájának kialakítására tett kísérletek nemzetközi viszonylatban is csak az 1970-80-as években indultak, és a számos egyéni megoldást, valamint nyelvújítási, korpuszbővítési szándékkal létrehozott nyelvi formát tartalmazó irodalmi művek és fordítások nem alkalmasak a beszélt nyelv nyelvtanának és a beszélők hétköznapi nyelvhasználatának vizsgálatára. Érdekes fejlemény, és sokkal inkább szolgál ebből a szempontból használható, értékes adatokkal a romani nyelvű internetes kommunikáció megjelenése (Leggio 2011a, 2011b), amelynek során a nyelvet igen, de annak írott formáját nem feltétlenül ismerő beszélők kísérlik meg a saját változatukon való kommunikációt, az internet adta lehetőségeket kihasználva írásban.

A fentebb is idézett szakirodalom szerint bizonyos toldalékok használata biztosította, hogy a két réteg elkülönültsége szigorúan fennmaradt a nagyarányú kölcsönzés mellett is, legalábbis egészen a közelmúltig. Elsíík (2000) ugyanis megjegyzi a főnévi rendszerrel kapcsolatban, hogy a választóvonal mintha bomlásnak indult volna, és hagyományos, diakrón módon magyarázza ezt. Ezzel szemben Baló (2012; 2014) más megközelítésből vizsgálja a

jelenséget, és analógia alapú keretben elemzi a romani igék és főnevek rendszerét, a legkorszerűbb alaktani irányzatokkal összhangban (Blevins és Blevins 2009, Booij 2010, Bybee 2010). Az analógiás megközelítés használatát dinamikus volta indokolja, az analógia ugyanis ebben az értelemben nem a diakrón változások eszköze, nem pusztán analógiás kiegyenlítődésről és kiterjesztésről beszélünk, hiszen úgy a nyelvet csupán statikus állapotok soraként tudjuk értelmezni, pedig a nyelv állandó mozgásban van, amely gyakorta nyilvánul meg variáció formájában, és vagy vezet nyelvi változáshoz, vagy nem.

Bár jelen cikk a romani morfológiai kölcsönzésről szól, hadd jegyezzük meg itt, hogy a romani (kontaktus)nyelvészeti szakirodalomban és tananyagokban széles körben elterjedt nézet, miszerint az öröklött és a kölcsönzött szókincs szigorúan elkülönül, az adatok tükrében mindenképpen finomításra szorul, amire a cikk végén még röviden visszatérünk.

2. Nyelvi kontaktus és kölcsönzés

A nyelvi kontaktus és az ennek hatására létrejött változások tanulmányozása,

szemben a nyelven belüli változásokéval, az utóbbi évtizedekben nagy lendületet kapott átfogó (pl. Appel és Muysken 1987, Thomason és Kaufman 1988, Thomason 2001, Winford 2003, Dixon és Aikhenvald 2006, Matras 2009, Hasselblatt et al. 2010) és specifikus (pl. a teljesség igénye nélkül, de jelezve a széles spektrumot Salmons 1992 az észak-európai hangsúlyról, Matras 1995 a romaniról, Law 2014 a maja nyelvekről, Plaza-Pust és Morales-López 2008, a jelnyelvekről Stolz et al. 2008 a latin és nem latin nyelvek közötti hatásokról, Schreier és Hundt 2013 az angolról, mint kontaktus nyelvről stb.) jelleggel egyaránt. A kontaktusnyelvészet azért tölt be fontos szerepet a kölcsönzés vizsgálata szempontjából, mert kölcsönzés, akár lexikai, akár grammatikai kölcsönzésről van szó, nyelvi kontaktus esetén jön létre. A nyelvi kontaktus legközönségesebben úgy nyilvánul meg, hogy legalább az egyik nyelv valamilyen mértékű hatást gyakorol a másikra. A legalapvetőbbben ez természetesen a lexikai kölcsönzésben fog jelentkezni, azonban ha a társadalmi és nyelvi körülmények megfelelőek, a nyelv szerkezetének bármelyik eleme átadódhat (Thomason 2001, 10–11). A strukturalista nyelvészetben (Meillet 1921, Sapir 1921,

Jakobson 1962) elterjedt nézet volt ugyanakkor, hogy grammatikai kölcsönzés csak akkor jöhet létre, ha a kölcsönzött jegyek vagy elemek tipológiai szempontból illenek a célnyelv szerkezetébe. Ezt Thomason és Kaufman (1988) és Thomason (2001, 63–64) többek között egy görög példával cáfolja. A kis-ázsiai görög egyes változataiban a török hatására a flexiós főnévi alaktan helyét részben átveszi az agglutinatív modell. Az esetet és a számot is kifejező szuffixumok helyett itt külön szuffixumok jönnek létre, ráadásul kifejezetten csak a jelleg kerül kölcsönzésre, nem maguk a morféimák: *néka* 'feleség' egyes szám alanyeset, *nékes* 'feleség' többes szám alanyeset, *nékayu* 'feleség' egyes szám birtokos eset és *nékezyu* 'feleség' többes szám birtokos eset. Ez utóbbi alakban az *-ez* toldalék az eredeti többes szám alanyeset helyett csak a többes számot fejezi ki, a *-yu* pedig az egyes szám birtokos eset helyett csak a birtokos esetet.

Bár Appel és Muysken (1987) szerint a nyelvi kontaktus elkerülhetetlenül kétnyelvűséghez vezet, ez nagyban függ a kontaktus mértékétől. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a ma a romanit anyanyelvüknek tekintő beszélők gyakorlatilag kivétel nélkül valóban

kétnyelvűek, és a kétnyelvűség feltehetően azóta jelen van, amióta a cigányok ősei elhagyták India területét. A romani beszélők kétnyelvűsége mindenesetre a nyelv mindenütt kisebbségi helyzetéből is adódik. Kölcsönzés, különösen annak lexikai válfaja, ugyanakkor nem csupán kétnyelvűség esetén lép fel, gondoljunk csak a magyarban előforduló, romani eredetű szavakra, bár ezek pontos forrását és a kölcsönzésük pontos menetét nehéz egyértelműen megállapítani (Schirm 2006, Arató 2016). A nyelvi kontaktus tehát óhatatlanul vezethet „kölcsönös” kölcsönzéshez. Johanson (2002), valamint az ő nyomán Matras (2009) részben ezért is kritizálja a kölcsönzés, valamint az „átadó” és „átvevő” nyelv kifejezések használatát, mert ez a két nyelv között valamiféle hierarchikus viszonyt feltételezne, és a „kölcsönzött” szerkezeteket, elemeket az átvevő nyelv természetesen soha nem juttatja vissza az átadó nyelvnek. Sőt, éppen ellenkezőleg, és amint alább látni fogjuk, ez különösen fontos a romani szempontjából: integrálja őket, ami természetszerűleg az eredet elhomályosulásához vezet. Amíg tehát egy romani-magyar kétnyelvű beszélő tisztában lehet azzal, hogy a *šãtri* 'sátrak' szó „idegen” eredetű (< magyar *sátor*), a

szintén azonos jelentésű *cérhi* szóról (< görög *τερρα*) már bizonyosan nem tudja az „idegen” eredetet megállapítani, lévén nincs semmilyen kapcsolata a görög nyelvvel. Hasonlóképp lehet ez a *tírénca/hand'énca* 'hangyákkal' párral.¹ Johanson (2002) a kölcsönzés terminus helyett ezért a „másolás”, Matras (2009, 146) a „replikáció” kifejezést részesíti előnyben, amely jobban megragadja, hogy egy elem vagy szerkezet kommunikációs céllal történő, kontextusban való alkalmazásáról van szó.

A kontaktusnyelvészet igyekszik meghatározni, mik a kölcsönzés motivációi,

1A Baló András Márton és Arató Máttyás által az OTKA 111961 sz. pályázat (kutatásvezető: Kálmán László) keretében végzett terepmunka igazolni látszik azt, amire többek között Bartha (2007) is felhívja a figyelmet, tudniillik hogy a magyarországi cigányság körében nagy ütemű nyelvcsere zajlik, azaz a romani-magyar kétnyelvűségről a magyar egynyelvűségre térnek át. Igazolja ezt többek között az, hogy a fiatal nemzedékben arányait tekintve sokkal kevesebb a romaniul tudó, valamint az is, hogy az idősebbek beszédében is egyre több kölcsönzött lexikai elem jelenik meg („ezt már csak magyarul tudjuk mondani”).

és milyen hierarchia szerint kerül sor kölcsönzésre, azaz mi teszi azt lehetővé. Említettük már a szerkezeti/tipológiai hasonlóságot, mint egy szempontot, és ennek cáfolatát is. Egy másik szempont a nyelvi kontaktus mértéke, jellege és időtartama. Az alább bemutatott, a görögből a romaniba történt morfológiai kölcsönzés is érv szokott lenni amellett, hogy minél hosszabb ideig van kapcsolatban a két nyelv, annál valószínűbb, hogy szerkezeti szintű kölcsönzés is történik. Ezt kölcsönzési „hierarchia” felállításával is alá szokták támasztani (Matras 2007, 32; valamint Matras és Sakel 2007), amely vagy azon a gyakoriságon alapul, amellyel egy kategória jellemzően a nyelvek nagy részében kontaktushatásra változásra megy át (ld. pl. Heath 1984, Thomason és Kaufman 1988, van Hout és Muysken 1994, Winford 2003, Aikhenvald 2006), vagy azon, hogy mely kategória kölcsönzésének előfeltétele egy másik kategória kölcsönzése (ld. pl. Moravcsik 1978, Field 2002, Elšik és Matras 2006). A kölcsönzésre vonatkozó korlátozásokat Moravcsik (1978) az alábbiak szerint határozza meg:

1. Nem lexikális elemek csak akkor kölcsönözhetők, ha lexikális elemek is kölcsönződnek.
2. Kötött morfémák csak akkor kölcsönözhetők, ha szabad morfémák is kölcsönződnek.
3. Nem főnévi kategóriájú elemek csak akkor kölcsönözhetők, ha főnevek is kölcsönződnek.
4. Egy igei jelentésű lexikális elem formai-tartalmi egységként nem kölcsönözhető.
5. Inflexiók affixumok csak akkor kölcsönözhetők, ha derivációs affixumok is kölcsönződnek.
6. Kötőszavak és adpozíciók csak a fej-komplementum sorrenddel együtt kölcsönözhetők.
7. Ha egy szóosztály elemei között vannak olyanok, amelyeket nem ragoznak, akkor az abba a szóosztályba kerülő, kölcsönzött elemek között is kell lennie ragozatlanoknak.

Matras (2009, 155) erről azt állapítja meg, hogy a kölcsönzést előmozdítja a nagyobb referenciális átlátszóság és morfoszintaktikai önállóság, hivatkozva arra, hogy Winter (1973) szerint is a morfológia paradigmatis rész a legstabilabb, és a nyelv lexikai részét érinti a leginkább a kölcsönzés. Johanson (1999; 2002) is azt

állítja, hogy vannak a kölcsönzés számára „vonzóbb” jegyek, illetve tulajdonságok, például a szemantikai átlátszóság.

Mindez azt is jelenti, hogy a romani esetében, ahol, mint alább látni fogjuk, morfológiai kölcsönzés is történt és történik, igen komoly kontaktushatásról beszélhetünk. Ezt illusztrálja az az elemzés is, amelynek keretében Elšík & Matras 2006 mintegy 75 romani dialektus és 25 kontaktusnyelv kapcsán vizsgálták meg a romaniban a kölcsönzéssel kapcsolatos viselkedést, és az alábbi, implikációs hierarchiákat állapították meg a romanira vonatkozóan (ld. részletesen, a jelöltséggel kapcsolatban is értelmezve Elšík & Matras 2006: 371 és Matras 2009: 160). Az egyes sorokban látható, különféle kategóriák egymástól függetlenek, a kategóriákon belül az első helyen szerepelnek a gyakrabban kölcsönzött elemek.

többes szám > egyes szám

nagy tőszámnév > alacsony tőszámnév

melléknév felsőfok > középfok > alapfok

helyviszonyok: periferiális > központi

orientáció: forrásjelző > irányjelző >

állapotjelző

tartalmas szó > segédszó

ellentét/korlátozás > hozzáadás/folytatás

kis sorszámnev > nagy sorszámnev
nem távoli igeidő > jövő > távoli igeidő
állító > tagadó
reális > potenciális > irreális
alanyeset > függő eset

Harmadikként fontos megemlíteni, hogy a nyelvi kontaktus hatására fellépő kölcsönzést befolyásolja a jelöltség is (Thomason 2001, 78). A jelöltség fogalmát sokféleképpen lehet értelmezni (ld. Haspelmath 2006). Morfológiai szempontból lehet például egy alak komplexitására vonatkoztatni (Levinson 2000): minél összetettebb egy alak, annál jelöltebb. A természetes morfológiában a jelöltség valamiféle nehézséget, nehezebb feldolgozhatóságot, természetellenességet jelöl (Wurzel 1989), tehát minél ikonikusabb, átlátszóbb és egységesebb egy alak, annál kevésbé jelölt, például az angol nyelvben a „rendhagyó” többes szám jelölt, a „szabályos” többes szám jelöletlen. Elšík és Matras (2006) a jelöltség kapcsán hozzáteszik, hogy bár a kölcsönzés növelni szokta a jelöltség mértékét (Bailey 1973, Campbell 1980, Stein 1989), egy nyelvi forma jelöltsége csökkenhet is a kölcsönzés következtében, hiszen így a kölcsönzött alak természetessége nő, ami szemben áll a

jelöltséggel (Wurzel 1989: 195). Ez a nyelvben egy jellemző tendencia.

3. Morfológiai kölcsönzés a romaniban²

3.1. Derivációs morfológia

Ahogy fentebb említettük, a derivációs morfológiában hamarabb következik be kölcsönzés, mint az inflexióban. A romaniban számos régebbi és újabb példát találunk derivációs morfémák kölcsönzésére. Lássuk a konkrét toldalékokat, amelyekről egyértelműen bizonyított, hogy kölcsönöztek.³

1. Görög eredetű és az oláh cigány dialektusokra, valamint a romani walesi és

2A témával kapcsolatban számos helyen írtak (pl. Boretzky és Iglá 1991, Bakker 1997, Elšík 2000, Matras 2002, Elšík 2007, Matras 2009), ezeket is áttekintve mutatjuk be és elemezzük a jelenségeket.

3A lexikai példákat elsősorban az általunk ismert oláh cigány (lovári, cerhári) és romungró változatokból vettük, kivéve, ha a szóban forgó jelenség nem található meg ezekben a dialektusokban – ez esetben a forrásokból merítettünk, és azonkívül a ROMLEX adatbázist (<http://romani.uni-graz.at/romlex/>) is vizsgáltuk.

ibériai változataira jellemző (Matras 2002: 197) az elvont főneveket képző, produktív *-imo*, amelynek görög alakja *-simo*, és a romani némely dialektusában *-imos* alakban jelenik meg. Többesszámú alakja *-imata*, és bár eredetileg deverbális képző, a romaniban már nem csak igékből képezhető vele főnév. Különlegessége, hogy az indoárja eredetű *-ipe* mellett létezik többek között az oláh cigány dialektusokban, így Vekerdi (2000) tanúsága szerint míg a lováriban egyszerre létezik például *bolimo*, illetve *bolipe* 'keresztelő' vagy *čačimo*, illetve *čačipe* 'igazság', addig a szintén Magyarországon beszélt, a román centrális dialektusaihoz tartozó romungró változatban csak *bolipe* és *čačipe* léteznek.⁴

2. A cselekvőt jelölő, gyakran foglalkozásneveket képző, román avagy szláv eredetű *-ar-* képző igen elterjedt az északi, a centrális és az oláh cigány dialektusokban, valójában *-ari/-āri* alakban

⁴Bár az *-imo* használata a centrális változatokra nem jellemző (Matras 2002, 75), mégsem tűnik ilyen egyértelműnek a helyzet, mert számos más, hasonlóan képzett főnév esetén Vekerdi (2000) szerint mind a lováriban, mind a romungróban lehetséges mindkét alak: *k^helimo/k^helipe* 'tánc', *p^hurimo/p^huripe* 'öregség', *ternimo/ternipe* 'fiatalság', *bārimo/bāripe* 'nagyság'.

(a végén megjelenő /i/ önállóan is használatos, főként személyt jelölő főnevek végén: *doktorí* ‘orvos’, *vitēzí* ‘vitéz’ stb.). Szembetűnő a jelenléte a csoportneveken, például *lovārí*, *gurvārí*, *cerhārí*, valamint a foglalkozások elnevezésein, például szintó *haltārí* ‘juhász’ (< német *halten* ‘tart’), oláh cigány *sastrārí* ‘kovács’. Más dialektusokban további, román eredetű, azonos funkciójú képzőket is találunk, például *-aš-* és *-tor-* (illetve az előbbihez hasonlóan *-aši* és *-tori*): a burgenlandi romaniban *bakraší* ‘juhász’ (< *bakró* ‘bárány’), *gilaší* ‘énekes’ (< *gila-* ‘énekel’); a kelderásban *džilabatori* ‘énekes’ (< *džilaba-* ‘énekel’), *našitori* ‘futó’ (< *naš-* ‘fut’, feltehetően epentetikus /i/ beiktatásával)⁵. Török eredetű, és a balkáni dialektusokban fordul elő a *-dži-*, teljes alakjában *-džis* (Matras 2002, 204): a bugurdzsi dialektusban például *asjvdžis* ‘molnár’ (< *asjáv* ‘malom’, vö. oláh cigány *asavārí* ‘molnár’), *duvardžis* ‘kőműves’ (< *duvari* ‘fal’). A képzők produktívnek tűnnek az egész szókincsre nézve.

3. Az egyetlen eredeti és produktív *-ōro/ōri* (*-oř-*) mellett a kicsinyítő képzők egész sora

⁵Az epentetikus magánhangzó kérdését érintette Baló (2008).

főként görög, szláv és román eredetű elemekből áll a romani különféle dialektusaiban: *-ic-*, *-icka*, *-ica*, *ička*, *-inka*, *-uca*, *-ajka*, *-ojka* stb. Érdekes az átfedés a személyt jelölő nőnemű főnevek képzőivel, ezek gyakorta megegyeznek ugyanis, sőt inkább az utóbbi értelemben használatosak, például *amalinká/amalicá* 'barátnő' (< *amál* 'barát') a balkáni, illetve az oláh cigány dialektusokban. Kizárólag nőnemű főnevek képzésére szolgál a szintén szláv eredetű *-kin'a*, például *barãto* 'barát' > *barãtkín'a* 'barátnő'.

4. További, kölcsönözöttnek tekinthető és bizonyos mértékű produktivitással rendelkező képző a perzsa *-in*, amely az egy az egyben átvett *ambról* 'körte' – *ambrolín* 'körtefa' pár mellett a kelderásban további gyümölcsfák neveit képezte: *akhór* 'dió' – *akhorín* 'diófa', *prúna* 'szilva' – *prujín* 'körtefa' (Boretzky 1994).

5. Vele azonos alakú (Matras 2002, 76), bár produktivitást már nem mutató képző található egyes szavak alakjaiban bizonyos dialektusokban: szintő *filecín* 'vár', *patrín* 'levél', amely szó megtalálható a legtöbb dialektusban, de például a romungróban *patrá*, a lováriban pedig *patrí* alakban is.

6. A lexikai kölcsönzésekéből is kivonódhatnak bizonyos képzők, ilyenek

például a magyar *-šāg-* (Matras 2002) és *-āš-* (Elšík 2007) főnévképzők, amelyek eredetileg magyar jövevényszavak részei voltak. Ezek természetesen szintén nem önmagukban, hanem hozzátett végződéssel együtt jelennek meg: *-šāgo* és *-āši*. Elšík (2007, 265) a romungróval kapcsolatban olyan példákat említ a produktivitás alátámasztására, mint *d'ijāzāši* 'éneklés' vagy *mukāši* 'válás, különválás'. A *-šāg-* romaniban való produktivitása kérdéses.

7. Érdekes felvetés, kifejezetten a magyarországi lovárira és romungróra vonatkoztatva, és több szerző több helyen is említi (Elšík et al. 1999, Matras 2002, Elšík 2007, Matras 2009), hogy a magyarból eredeztethető egy *-az/-āz-* igeképző, amely egy másik képzővel kombinálva (amelyről lásd alább) igék képzésére szolgál, és a fő példa erre a *but^hazin-* 'dolgozik' (< *būt^hī* 'munka') szó. A szóban forgó képző a *-(V)z* lehet, amely a magyarban magánhangzóra végződő tövekhez járul (Kiefer és Ladányi 2000), és */a/* végződés esetén lesz belőle *-áz*, ráadásul rendszerint ikes igévé bővül: *vacsora* > *vacsorázik*. Elšík (2007) produktívnak találja, például *paramisi* 'mese' > *paramisāzin-* 'mesél' (Elšík 2007, 268). Bár nem kizárt, hogy így van, ugyanis az igeképzésre szolgáló toldalékok

kölcsönzése a romaniban nem ritka, nem szabad elvetnünk azt a lehetőséget sem, hogy ezek a szavak (példa még akad: fentebbről a *d'ijāzin-* 'énekel' vagy *lavutāzin-* 'hegedül') oda-vissza vándoroltak a magyar és a romani között, ugyanis a romaniból átvett igék éppen így kerülnek a magyarba: *megmerázik* 'meghal', *avázik* 'jön'. Ugyanakkor ha ezek az igék visszakölcsönződnek a romaniba, egy erre szolgáló képző, az *-in-* (amelyről lásd alább) segítségével épülnek be. Elšík (2007) szintén említést tesz a romungróban egy *-āl-* képzőről, amely ugyancsak a magyarból származik, és a szlovákból ad hoc módon kölcsönzött igék töve után, ugyancsak az *-in-* képzővel összekapcsolódva jelenik meg: szlovák *sledovat'* > *sledovālin-* 'figyel, követ' (Elšík 2007, 268). Elšík megemlíti, hogy a képzőnek a Kenesei et al. (1998) által említett *-(V)l* denominális képzőhöz volna köze, de mégis különbözik tőle, lévén igéket beillesztő képzőként funkcionál. Ezt lényegében már Kenesei et al. (1998, 358) is leírják az *-(iz)ál* képzővel kapcsolatban, majd később Kiefer és Ladányi (2000, 196) is külön tárgyalják a magyar *-ál* képzőt, mint idegen eredetű igéket beillesztő képzőt. Tehát ha a romungróban valóban produktív a képző, az azt jelenti, hogy funkciójával

együtt került át a magyarból, bár mivel önállóan nem használatos, olyan erőteljes hatásról, mint amelyet alább a görög inflexiók kapcsán látni fogunk, nem beszélhetünk. Ugyanakkor a képzők redundáns halmozása a romaniban nem példa nélküli, sőt a magyarban sem, vö. pl. *látszik ~ látszódik*.

8. Előfordul a magyar főnévi igenév képzőjének kölcsönzése is a romungróban, ahogy azt Elšík és Matras (2006,179) példával is megvilágítják.

<i>gējom</i>	<i>huhurāzñi</i>
'megy' E/1. múlt idő	'gombát gyűjt'
kijelentő mód	főnévi igenév
'Elmentem gombát gyűjteni.'	

Ebben a *huhúr* 'gomba' szóból képzett igealakokkal találkozunk, és a mondat valóban egy az egyben tükröz egy magyar szó- és mondatszerkezetet: elmentem gombázni, és ekvivalens az alábbival.

<i>gējom</i>	<i>te</i>	<i>huhurāzinen</i>
'megy' E/1. múlt idő	part. inf.	'gombát gyűjt' T/3.
kijelentő mód		jelen idő, kötő
'Elmentem gombát gyűjteni.'		

Nem egyértelmű azonban, hogy itt a szerkezet vagy az egyes morfémák kölcsönzéséről van-e szó, hogy mennyire széles körben alkalmazott, és hogy nem a fentebb már említett kereszt-kölcsönzéssel van-e dolgunk, ez ugyanis magas fokú kétnyelvűség esetén nem lenne meglepő.

9. A romungróval kapcsolatban Elšík (2007), a lovárral kapcsolatban Hutterer és Mészáros (1967) számolnak be magyar hatásra a *-tat* műveltető képző megjelenéséről, amely a romani *-av-* műveltető képzővel áll párban. Az olyan példák, mint a *dōgoztatin-* 'dolgoztat' még nem is lennének érdekesek, hiszen itt egyszerűen a *dolgoztat* ige átvételéről is beszélhetnénk, és a *dōgozinav-* 'dolgoztat' sem, itt ugyanis pusztán a *dolgozik* ige átvételéről és azt követő műveltető használatáról van szó. Érdekes példa viszont a *d'ijāztatinav-* 'énekeltet' (Elšík 2007, 269), amelyben képzők egész sora jelenik meg, és amely állítólag a *d'ijāzin-* 'énekel' igéből származik. A *-tat-* infixum jellege azonban gyanúra ad okot; a *d'ijāztatinav-* alak ismét inkább a kereszt-kölcsönzést támasztja alá. Az 'énekel' jelentésű *d'ija(v)-* ige *d'ijáz(ik)* alakban megjelenik a kétnyelvű cigány

beszélők magyar nyelvhasználatában,⁶ ahol hozzátoldódik a műveltető képző és lesz belőle *d'ijáztat*, majd ez kerül vissza a romaniba, ahol a szokásos módon illesztődik be, majd a műveltető funkció megerősítésre kerül a műveltető képzők halmozásával, az „eredeti” képző azonban már a megszokott módon járul az igéhez.⁷

10. A görögből kölcsönzött és határozói vagy befejezett melléknévi igenév képzésére szolgál az *-ime(n)* (Elšík 2007, 168), például az északi centrális kelet-szlovák romani dialektusban *fad'imen* 'fagyott', *figimen* 'lógva', a déli centrális romungróban *dime* 'adva', az oláh cigány gurbet dialektusban

6Ne feledjük, hogy a romani-magyar kétnyelvű beszélőknél könnyen előfordulhat, hogy valamilyen okból (a közlendőben foglaltak romani nyelven történő megfogalmazásának nehézsége, romaniul nem vagy kevésbé jól tudó partnerek jelenléte stb.) egymás között is magyarra váltanak.

7Ha valóban léteznek az *iskirisartatar-* 'írat' igéhez hasonló alakú igék, ahogy Hutterer és Mészáros (1967) beszámolnak róla, akkor az a minta viszont alátámaszthatná mind az *-āz-*, mind a *-tat-* képzők valós használatát, ugyanis pontosan ugyanolyan képzőhalmozásról volna szó az *-isar-* + *-tat-* + *-isar-* esetében, mint az *-āz-* + *-tat-* + *-in-* esetében.

jertime 'megbocsátva', a lováriban *elighedime* 'megelégedve'.

11. Kölcsönzés révén kerültek még a nyelvbe és produktívnak mondhatók a felsőfok melléknév képzője, a *leg-* (a magyarból), valamint a sorszámneveket létrehozó *-to* (a görögből): *legbaredér* 'legnagyobb' (< *bāró* 'nagy'), *dujtó* 'második' (< *dúj* 'kettő').

12. Az öröklött *-al/-val/-asl/-n/-un/-utn/-/ik)an-* stb. képzők mellett melléknevek képzésére is szolgál kölcsönzött képző, a görög eredetű *-i(c)k/-it(i)k-*, amelyek jól láthatóan ugyanannak különböző változatai. Az oláh cigány dialektusokban elterjedt az *-icko*: *biboldíck-* 'zsidó' mn. < *biboldó* 'zsidó' fn., *čehíck-* 'cseh' mn. (miközben romungróban ugyanez *čehík-*); *krajíck-* 'királyi' < *kraj* 'király' (és romungróban *kirājítik-* < *kirāji*). Ezek egy dialektuson belül is váltokozhatnak, pl. oláh cigány *njamcík-/njamcíck-* 'német' mn., vagy a lett romaniban az öröklött és kölcsönzött képzők váltokozása: *bolibnítik-/bolibnásik-* 'égi, mennyei' < *bolibén* 'ég, menny'. Megemlítendő, és a bevezetőben írtak szempontjából is fontos, hogy a fentebbiekhez hasonlóan ezeknek a képzőknek a használata sem korlátozódik semmilyen módon az öröklött és kölcsönzött

szavak kategóriái szerint, hiszen az öröklött szókincsben is produktív: *rašajick-* 'papi' mn. hn. < *rašáj* 'pap'.

3.2. Inflexiós morfológia

Azokat a jegyeket, amelyek egymásba fonódó szerkezetek mélyén beágyazódva találhatóak, kisebb valószínűséggel kölcsönzik a nyelvek (Thomason 2001, 76-77). Ezért van az, hogy az inflexiós morfológia kölcsönzése szinte minden esetben a kölcsönzési sor végén szerepel, és jellemzően csak a kontaktus intenzív jellege esetén lép fel. Thomason (2001) ugyanakkor még hozzáteszi, hogy a tipológiai vagy dialektális rokonság ezt a nehézséget csökkenti, és példának hozza, hogy a meglenoromán igei személyragokat vett át a bolgárból, amiket a már eleve ragozott alakokhoz illesztett hozzá, tehát *aflu* 'találók' helyett lett a bolgár személyrag hozzátételével lett a jelentésében teljesen azonos *aflum*. Fentebb azonban már láttuk, hogy az azonos funkciójú toldalékok ilyenét halmazása, a jelentésre való ráerősítés másutt is előfordul.

1. Az inflexiós morfológia ritkább kölcsönzése arra is visszavezethető, hogy az

nem szó szintű abban az értelemben, hogy a szónak a mondatban betöltött szerepétől nem választható el (Matras 2009, 212). Ez alól kivételt képez a többesszám, mint az egyes lexikai elem velejárója. Nem is meglepő, hogy a romaniban többször is előfordult a többesszámú toldalék kölcsönzése, így a görögből vett *-i* és a románból vett *-uri*, akár ugyanazon szavak esetén, bár olyan dialektusról nem tudunk, ahol ingadoznak az alakok a kétféle többesszám között. Így a centrális romani dialektusokban a hímnem többesszám a megszokott *-a* (rom 'férfi', többesszáma *roma*, *kókal* 'csont' többesszáma *kókala*) vagy *-e* (*bākró* 'bárány' többesszáma *bākré*) helyett *-i*, például *főros* 'város' többesszáma *főri*, *čāsos* 'idő' többesszáma *čāsi*, *šéro* 'sör' többesszáma *šéri*. Az oláh cigány dialektusokban ez tovább változik a románból kölcsönzött *-uri* révén, és a kölcsönzött többesszám lecserélődik egy másik, ugyancsak kölcsönzött többesszámra, tehát *főruri*, *čāsuri* stb. A lováriban ez érdekes módon *-ura* alakban jelenik meg, tehát *főrura*, *čāsura*, *hīrura* (a *hīro* 'hír' többesszáma), azaz a többesszám végződésében igazodik a megszokott *-a* végződéshez. Idetartozik még, hogy Matras tanúsága szerint az epiruszi romaniban a

mássalhangzóra végződő hímnemű főnevek többesszámaként is megjelenik a fentebb már említett görög *-imata*: *vast* 'kéz' többesszáma *vastimáta*, *kher* 'ház' többesszáma *kherimáta* (2009, 213).⁸

2. A magyar *-tól/-től* és *-ról/-ről* ragok nyelvjárási *-tū*, illetve *-rū* alakban produktívan jelennek meg a romungróban (Baló András Márton megfigyelése, és részben utal rá Elšík 2007 is). Például (a hangsúlyok előretolódása mellett) *khērārū* 'otthonról' *khērál* helyett, *ódd'ārārū* 'onnan' (< *ódd'á* 'ott') *othár* helyett, *ánqlārū* 'előlről' (< *ánqlá(l)* 'ott'), *úprārū* 'felülről' (< *upré* 'fent'); valamint *rát'altū* 'reggeltől'

⁸A források (pl.: Bakker 1997, Matras 2002) említést tesznek arról is, hogy a romani a görögből kölcsönzött egyes szám alanyeseti végződéseket is, mint az *-os*, *-is*, *-a* (*fōros* 'város', *sápunis* 'szappan', *cipa* 'bőr', vö. Elšík 2000). Ez bizonyos centrális dialektusokban annyiban igaz is, hogy a későbbi kölcsönzések is ilyen végződéssel jelennek meg, például *bínos* 'bűn' (< magyar *bűn*), *dóktoris* 'orvos' (akár szlovákból, magyarból vagy más nyelvből).

(< *ratjahá* 'reggel'),⁹ *tāhātū* 'holnaptól' (< *tāha* 'holnap').

3. Többek között az úgynevezett Ajia Varvara dialektusban, és más, török nyelvekkel érintkező dialektusokban a múlt idejű igék többesszám első és második személyét jelölő toldalékok további, a török múlt idejű igealakokból átvett elemekkel bővülnek, így *astardám* 'tart' T/1. múlt idő kijelentő mód helyett *astardamús*, *astardén* 'tart' T/2. múlt idő kijelentő mód helyett *astardanús* (Igla 1996).¹⁰

4. Talán a legismertebb inflexiós kölcsönzés a romani esetében a görög jelen és aoristos idejű személyjelölők átvétele (Miklosich 1872-80, Boretzky és Igla 1991, Bakker 1997, Matras 2002) a görög igékkel együtt, amelyek aztán kölcsönigék beillesztésére szolgáló képzőkként funkcionáltak a romaniban, és érvként szoktak szolgálni az

9Itt érdekes az *-al* morféma megjelenése, amely bizonyos esetekben éppen delativusi/ablativusi jelentést hordoz, például *telá* 'alatt' > *telál* 'alól', *palá* 'mögött' > *palál* 'hátról' *upré* 'fent' > *uprál* 'felülről', tehát itt is előfordulhat, hogy azonos értelmű morfémák halmozásáról van szó.

10A többes szám második személyben a hangváltozás oka nem ismert, Igla (1996, 216) feltételezi a többes szám első személy hatását, de ez nincs kellően alátámasztva.

öröklött és kölcsönzött szókinccs szétválasztása mellett. Dialektusonként különbözik, hogy *-in-*, *-on-* vagy *-an-*, esetleg *-is-*, *-os-* vagy *-as-* lesz a képző, amely eredetileg tehát inflexiós toldalék volt a görögben: így lett például az 'elront' jelentésű ige a bugurdzsiban *rumiz-*, a romungróban *rumin-*, a 'visszatér' jelentésű ige a bugurdzsiban *iriz-*, az arliban *iran-* stb. Ezek az oláh cigány egyes változataiban kombinálódhatnak a romani *-ar-* képzővel, így jön létre az *-isar-/osar-* alak, például az 'ír' jelentésű ige a kelderásban *ramosar-*, az arliban *hramon-*.

3.3. Morfológiai újrahasznosítás

Jelen cikkben nem térhetünk ki a romani igeragozás sajátos, analógiás hatásokat bőséggel mutató jelenségeire, azonban a görög inflexiós toldalékokból lett kölcsönige-képzők funkcióinak változásairól érdemes még szót ejtenünk. A más funkciójú használatra, különös tekintettel az *-is-* alakra, már Elšík (2007) is felhívta a figyelmet, de ő kizárólag azt veti fel, hogy az *-isal-* toldalék részévé vált, és mint ilyen, az akcióminőség vagy a vonzatkeret megváltoztatására szolgál (pl. *cid-* 'húz' > *cidisaj-* (sic!) 'húzgál', ld. Elšík 2007, 281).

A morfémák alaktani újrahasznosításáról többek között már Booij (2008) is írt. A kölcsönzött igék beillesztésére szolgáló képző használata a világ nyelveiben igen gyakori. Azt is egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az öröklött igék töve (Miklosich 1872–1880-as rekonstrukciója nyomán) mássalhangzóra végződik, ezt illusztrálja az 1. táblázat az *an-* 'hoz' (< szanszkrit *ānayati* Turner 1174) alakkal. Fontos látnunk, hogy az említett *-(V)sar-* és *-(V)n-* képzők segítségével beillesztett igék ragozás szempontjából teljesen azonosan viselkednek, és tulajdonképpen a mássalhangzó tövű igék osztályába kerülnek, ahogy az az 1. táblázatban látszik az 'ír' jelentésű lovári *iskirisar-* (< román *scrie*) és a romungró *īrin-* 'ír' (< magyar *ír*) szavakból.

kijelentő mód jelen idő	<i>an-</i> 'hoz'	<i>iskirisar-</i> 'ír'	<i>īrin-</i> 'ír'
egyes szám	anáv	iskirisaráv	īrináv
	anés	iskirisarés	īrinés
	anél	iskirisarél	īrinél
többesszám	anás	iskirisarás	īrinás

	anén	iskirisarén	īrinén
	anén	iskirisarén	īrinén

1. táblázat

A 2. és 3. táblázatban látható példák, a lovári *phenosar-* 'megígér' és a romungró *lošan-* 'örül' (a *loša-* alak a romaniban megtalálható, szintén öröklött, de kis számú magánhangzó tövű igék egyike) mutatják, hogy a fent említett szuffixumok újrahaznosításra kerültek; használatuk kiterjed a teljes szókincsre, és a változást vagy kíséri jelentésváltozás, vagy nem.¹¹

kijelentő mód jelen idő	<i>phen-</i> 'mond'	<i>phenosar-</i> 'm egígér'
egyes szám	phenáv	phenosaráv
	phenés	phenosarés
	phenél	phenosarél
többes szám	phenás	phenosarás
	phenén	phenosarén

¹¹ Vekerdi 2000 további példákat is hoz: a vend dialektusból *čikajisar-* 'tüszent', az oláh cigány dialektusokból *korisar-* 'megvakít', és talán *rupuzisar-* 'megbéklyóz'.

	phenén	phenosarén
--	--------	------------

2. táblázat

kijelentő mód jelen idő	<i>loša-</i> 'örül'	<i>lošan-</i> 'örül'
egyes szám	lošáv	lošanáv
	lošás	lošanés
	lošál	lošanél
többes szám	lošás	lošanás
	lošán	lošanén
	lošán	lošanén

3. táblázat

Egyrészt, a morfológiai újrahasonosítás jelensége révén azt láthatjuk, hogy – legalábbis a romani bizonyos változataiban – még az eredendően kölcsönigék beillesztésére szolgáló képző is interakcióba tud lépni olyan lexikai elemekkel, amelyeket hagyományosan az öröklött rétegbe szoktak sorolni. Ez arra mutat, hogy az öröklött-kölcsönzött különbségtétel, amennyiben beszélhetünk ilyesmiről, halványulóban van. Másrészt ugyanakkor, a fentebb írtak alapján azt is megállapíthatjuk, hogy az öröklött és

kölcsönzött igék inflexiójában – legalábbis azokban a dialektusokban, ahol a kölcsönigék beillesztése képzővel történik – nincs különbség. Ezért – mivel az, hogy a kölcsönigék beillesztésére külön képző szolgál, önmagában ezt nem indokolja – ezekben a dialektusokban az igékkel kapcsolatosan nem feltétlenül beszélhetünk tényleges, szigorú öröklött-kölcsönzött különbségtételről.

Irodalom

- Aikhenvald, Alexandra Y. 2006. Grammars in contact: A cross-linguistic perspective. In: Alexandra Y. Aikhenvald és Robert M. W. Dixon (szerk.): Grammars in Contact. A Cross-Linguistic Typology. Oxford: Oxford University Press. 1–66.
- Aikhenvald, Alexandra Y. – Robert M. W. Dixon (szerk.) 2006. Grammars in contact. A cross-linguistic typology. Oxford: Oxford University Press.
- Appel, René – Pieter Muysken 1987. Language contact and bilingualism. London: Edward Arnold.
- Arató Máttyás. 2016. A romani és beás eredetű szavak alapkérdései és alapproblémái a magyar nyelvben. In: Bagyinszky Szilvia és P. Kovács Réka (szerk.): Anyanyelvünk évszázadai 2. – Studia Iuvenum Chronolinguistica 2. Budapest: ELTE Magyar

Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék.
71-82.

Bakker, Peter 1997. Athematic morphology in Romani: The borrowing of a borrowing pattern. In: Yaron Matras – Peter Bakker – Hristo Kyuchukov (szerk.): *The Typology and Dialectology of Romani*. Amsterdam: John Benjamins. 1–21.

Baló, András Márton 2008. A Strange Case of Defectiveness in the Lovari Verbal Paradigm. In: László Kálmán (szerk): *Papers from the Mókus Conference*, 118–136. Budapest: Tinta.

Baló, András Márton 2012. Arguments from Lovari loan-verb adaptation for an analogy-based analysis of verbal systems. In: Ferenc Kiefer – Péter Siptár – Mária Ladányi, (szerk): *Current Issues in Morphological Theory: (Ir)Regularity, Analogy and Frequency. Selected Papers from the 14th International Morphology Meeting, Budapest, 13-16th May 2010*. Amsterdam: John Benjamins. 3–22.

Baló, András Márton 2014. The nominal morphology of Lovari from an analogical perspective. In: Sandra Augendre – Graziella Couasnon-Torlois – Déborah Lebon – Clément Michard – Gilles Boyé – Fabio Montermini (szerk): *Proceedings of the Décembrettes 8th international conference on morphology*. Toulouse: CLLE-ERSS – Maison de la Recherche – Université Toulouse – Jean Jaurès. 60–80.

Bartha Csilla 2007. Nyelvcseré két magyarországi oláh cigány közösségben. In: Bartha Csilla (szerk.): *Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 244–265.

Blevins, James P. – Juliette Blevins (szerk.) 2009. *Analogy in Grammar: Form and Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

- Booij, Geert 2008. Recycling Morphology: Case Endings as Markers of Dutch Constructions. Draft, Leiden University. Retrieved on 10th June 2015.
- Booij, Geert 2010. Construction Morphology. Oxford: Oxford University Press.
- Boretzky, Norbert 1989. Zum Interferenzverhalten des Romani (Verbreitete und ungewöhnliche Phänomene). Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung 42: 357–374.
- Boretzky, Norbert 1994. Romani. Grammatik des Kalderaš-Dialekts mit Texten und Glossar. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Boretzky, Norbert – Birgit Igla 1991. Morphologische Entlehnung in den Romani-Dialekten. (Arbeitspapiere des Projektes „Prinzipien des Sprachwandels“ 4). Essen: Fachbereich Sprach- und Literaturwissenschaften an der Universität Essen.
- Bubenik, Vit 1995. On typological changes and structural borrowing in the history of European Romani. In: Yaron Matras (szerk.): Romani in Contact. Amsterdam: John Benjamins. 1–24.
- Bybee, Joan 2010. Language, Usage and Cognition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elšík, Viktor 2000. Romani nominal paradigms: their structure, diversity, and development. In: Viktor Elšík – Yaron Matras (szerk.): Grammatical relations in Romani: The noun phrase. Amsterdam: John Benjamins. 9–30.
- Elšík, Viktor 2007. Grammatical Borrowing in Hungarian Rumungro. In: Yaron Matras – Jeanette Sakel (szerk.): Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective. Berlin: Mouton de Gruyter. 261–282.
- Elšík, Viktor – Milena Hübschmannová – Hana Šebková 1999. The Southern Central (ahi-imperfect) Romani

- dialects of Slovakia and northern Hungary. In: Dieter W. Halwachs és Florian Menz (szerk.): Die Sprache der Roma. Perspektiven der Romani-Forschung in Österreich im interdisziplinären und internationalen Kontext. Klagenfurt: Drava. 277390.
- Elšík, Viktor – Yaron Matras 2006. Markedness and Language Change. The Romani Sample. The Hague: Mouton de Gruyter.
- Field, Fredric 2002. Linguistic Borrowing in Bilingual Contexts. Amsterdam: John Benjamins.
- Haspelmath, Martin 2006. Against markedness (and what to replace it with). In: Journal of Linguistics 42-1: 25–70.
- Heath, Jeffrey 1984. Language contact and language change. In Annual Review of Anthropology 13: 367384.
- Hutterer Miklós – Mészáros György 1967. A lovári cigány dialektus leíró nyelvtana. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Igla, Birgit 1996. Das Romani von Ajia Varvara: Deskriptive und historisch-vergleichende Darstellung eines Zigeunerdialektes. Wiesbaden: Harrasowitz.
- Irwin, Mark 2011. Loanwords in Japanese. Amsterdam: John Benjamins.
- Jakobson, Roman 1962. Selected Writings. The Hague: Mouton de Gruyter.
- Johanson, Lars 1999. Attractiveness and relatedness: Notes on Turkic language contacts. In: Jeff Good – Alan C. L. Yu (szerk.): Proceedings of Twenty-Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society. Berkeley: Berkeley Linguistic Society. 87–94.
- Kenesei, István – Robert M. Vago – Anna Fenyvesi 1998. Hungarian. London: Routledge.

Kiefer Ferenc – Ladányi Mária 2000. Morfoszintaktikailag semleges képzések. In: Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan 3. kötet. Morfológia. Budapest: Akadémiai. 165214.

Johanson, Lars 2002. Structural factors in Turkic language contacts. Richmond: Curzon.

Law, Danny 2014. Language Contact, Inherited Similarity and Social Difference: The Story of Linguistic Interaction in the Maya Lowlands. Amsterdam: John Benjamins.

Leggio, Daniele Viktor 2011a. The Romani Internet: Language Codification and Identity Formation. A presentation given at the Annual Meeting of the Gypsy Lore Society, 1st-3rd September 2011, Graz, Austria.

Leggio, Daniele Viktor 2011b. The dialect of the Mitrovica Roma. *Romani Studies* 521:57-114.

Levinson, Stephen C. 2000. Presumptive meanings: the theory of generalised conversational implicature. Cambridge/MA: MIT Press.

Matras, Yaron (szerk.) 1995. *Romani in Contact*. Amsterdam: John Benjamins.

Matras, Yaron 2002. *Romani: A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Matras, Yaron 2007. The borrowability of grammatical categories. In: Matras, Y. és Sakel, J.(szerk.): *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective* Berlin: Mouton de Gruyter. 31–74.

Matras, Yaron 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Matras, Yaron – Jeanette Sakel (szerk.) 2007. Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miklosich, Franz 1872/1880. Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas. Vienna: Karl Gerold's Sohn.
- Moravcsik, Edith 1978. Language contact. In: Joseph H. Greenberg – Charles A. Ferguson – Edith A. Moravcsik (szerk.): *Universals of Human Language*, Vol. 1: 93–122. Stanford: Stanford University Press.
- Norde, Muriel – Bob de Jonge – Cornelius Hasselblatt (szerk.) 2010. *Language Contact. New Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- Meillet, Antoine 1921. *Linguistique historique et linguistique générale*. Paris: Champion.
- Plaza-Pust, Carolina – Esperanza Morales-López (szerk.) 2008. *Sign Bilingualism: Language development, interaction, and maintenance in sign language contact situations*. Amsterdam: John Benjamins.
- Salmons, Joe 1992. *Accentual Change and Language Contact: A Comparative Survey and a Case Study of Northern Europe*. London: Routledge.
- Sapir, Edward 1921. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Schirm Anita 2006. A magyar nyelv cigány eredetű jövevényszavai. *Nyelvtudomány* 2: 149–163.
- Schreier, Daniel – Marianne Hundt (szerk.) 2013. *English as a Contact Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stolz, Tomhas – Dik Bakker – Rosa Salas Palomo (szerk.) 2008. *Aspects of Language Contact: New Theoretical*,

Methodological and Empirical Findings with Special Focus on Romancisation Processes. The Hague: Mouton de Gruyter.

Thomason, Sarah G. 2001. Language contact. An introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Thomason, Sarah G. – Terrence Kaufman 1988. Language contact, creolisation and genetic linguistics. Berkeley: University of California Press.

Turner, Ralph L. 1962–1966. A comparative dictionary of the Indo-Aryan languages. London: Oxford University Press.

van Hout, Roeland – Pieter Muysken. 1994. Modelling lexical borrowability. *Language Variation and Change* 6: 3962.

Vekerdi, József 2000. A Comparative Dictionary of Gypsy Dialects in Hungary. Budapest: Terebess.

Winford, Donald 2003. An Introduction to Contact Linguistics. Oxford: Blackwell.

Winter, Werner 1973. Areal linguistics. In: Sebeok, Thomas A. (szerk.) *Current trends in linguistics* Vol. 11: 35147. The Hague: Mouton de Gruyter.

Wurzel, Wolfgang Ulrich 1989. *Inflectional Morphology and Naturalness*. Dordrecht: Kluwer.